

Звіт про стан збереження об'єкту всесвітньої спадщини

«Київ: Собор Святої Софії та прилеглі монастирські споруди, Києво-Печерська Лавра (Україна)» (С 527 bis)

I. Резюме звіту

II. Відповідь на рішення Комітету всесвітньої спадщини

Рішення: 40 COM 7B.61

Центр всесвітньої спадщини,

1. *Розглянувши* Документ WHC/16/40.COM/7B.Add,
2. *Посилаючись* на рішення **39 COM 7B.85**, затверджене на його 39-ій сесії (м. Бонн, 2015 р.),
3. *Також пригадуючи* своє занепокоєння, яке щорічно виражалося, починаючи з 2008 року, з приводу критичного рівня містобудівного розвитку, досягнутого з моменту включення об'єкту до Списку, його кумулятивного впливу на визначну універсальну цінність об'єкту (ВУЦ) і потребу у нових інструментах для направлення процесу містобудівного розвитку у напрямку стійкого розвитку, що захищає атрибути визначної універсальної цінності (ВУЦ);
4. *Також бере до уваги* зусилля, докладені державою-учасницею, результатом яких стало **знесення двох поверхів нового будинку у Десятинному провулку 3-5** в межах буферної зони однієї зі складових частин об'єкту, а саме Собору Святої Софії, і *повторює своє прохання* до держави-сторони **зменшити негативний вплив висотної будівлі на Кловському узвозі, шляхом знесення вже побудованих поверхів до прийнятного масштабу;**

Єдиним актуальним (проблемним) питанням в буферній зоні архітектурного ансамблю Софії Київської залишається **будівництво багатоповерхового житлового комплексу з підземним паркінгом по вул. Олеса Гончара, 17-23**. На сьогоднішній день будівництво призупинено і будь-які будівельні роботи не проводяться. Для врегулювання зазначеного питання Київська міська рада Рішенням від 21 квітня 2016 року №340/340 (http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/87E2A16BAA798363C2257FB700687286?OpenDocument) створила

Тимчасову контрольну комісію Київської міської ради з питань вивчення та врегулювання будівництва і використання земельних ділянок на вул. О. Гончара,

17-23 у Шевченківському районі м. Києва, на разі ведеться робота щодо шляхів врегулювання зазначеного питання.

5. Із занепокоєнням зазначає існування **Плану реабілітаційних заходів для монастирського господарського двору на Дальніх печерах Києво-Печерського заповідника**, звертається до держави-учасниці з проханням негайно зупинити будь-які заплановані або розпочаті роботи з реконструкції/будівництва й також повторює державі-учасниці своє прохання надати Центру всесвітньої спадщини відповідну документацію, включаючи Оцінку впливу на спадщину (HIAs), відповідно до параграфу 172 Оперативних настанов, до того, як будь-яке остаточне рішення буде прийнято або будь-які роботи, пов'язані із проектами масштабного будівництва, буде розпочато на території об'єкту, в межах його буферної зони та оточення;

Згідно з даними історико-архівних досліджень на північному схилі Лаврського яру (територія господарчого двору на Дальніх печерах) протягом кінця XIX – першої половини XX ст. існувала забудова – будівлі господарського призначення. Крім того, кілька будівель і споруд на цій території було зведено після передачі чернечій громаді комплексу Дальніх печер у 1988 р, тобто до внесення ансамблю Києво-Печерської лаври до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Зсувонебезпечний стан схилу на території господарчого двору на Дальніх печерах зафіксовано у 2011 році Постійною комісією з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій Київської міської державної адміністрації. При цьому було зобов'язано чоловічий монастир – Свято-Успенську Києво-Печерську Лавру, виконати необхідні дослідження та негайно вжити невідкладних заходів щодо недопущення розвитку на цій території зсувних процесів.

Зазначені роботи здійснювались, починаючи з 2011 року.

У 2012 році відповідно до вимог Закону України «Про охорону культурної спадщини» розроблено План організації території Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника (далі – План організації) (затверджено наказом Міністерства культури України у 2013 році). До Програми протизсувних заходів, яка є складовою Плану організації, зокрема, і включено заходи з реабілітації території господарчого двору.

Моніторингова місія ЮНЕСКО, візит якої здійснювався у 2013 році, була ознайомлена із розробленим Планом організації та з ходом виконанням реабілітаційних робіт в натурі. Місією не було висловлено занепокоєння щодо можливого негативного впливу на об'єкт культурної спадщини.

Протягом 2011-16 рр. на підставі відповідних науково-проектних та дозвільних документів здійснювались заходи з інженерного захисту території господарчого двору на Дальніх печерах, а також виконувались роботи з реабілітації підземних та

надземних господарських і службових будівель і споруд для потреб чоловічого монастиря – Свято Успенської Києво-Печерської лаври. На сьогодні всі будівлено-монтажні роботи на території господарчого двору завершені.

План реабілітаційних заходів щодо монастирського господарського двору на території комплексу Дальніх печер було розроблено з метою запобігання розвитку зсувонебезпечних процесів й з урахуванням результатів історико-архітектурних, історико-містобудівних досліджень, а також інженерних, зокрема, геологічних та гідрогеологічних досліджень.

При цьому було проведено оцінку впливу цих об'єктів на прилегле особливо цінне історичне середовище та, зокрема, було визнано можливим зведення двоповерхової будівлі економічного корпусу на території господарського подвір'я.

При розробленні Плану реабілітації монастирського господарського двору було вирішено відтворити втрачену забудову, застосувавши при цьому традиційний для Києво-Печерської Лаври у XVII-XIX ст. спосіб зведення монастирських будівель на складному рельєфі, при якому конструкції будівель були включені в систему інженерних протизсувних засобів.

Інформація щодо здійснення заходів з реабілітації господарського подвір'я з оцінкою впливу зазначених заходів на ВУЦ об'єкта була надана до ЦВС ЮНЕСКО в рамках щорічного звіту про стан збереження об'єкту за 2015 рік.

Виконання зазначених заходів у межах господарської зони Нижньої Лаври, переданої у встановленому порядку в користування чоловічому монастирю, відповідає Плану організації території Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника, затверджене Міністерством культури України.

Реабілітаційні роботи виконуються з дотриманням вимог чинного національного законодавства та нормативно-правових актів.

Національний Києво-Печерський історико-культурний Заповідник готовий ознайомити представників реактивної моніторингової місії, приїзд якої очікується навесні 2017 року, з усіма матеріалами щодо Плану організації території Заповідника, зокрема у частині, що стосується реабілітаційних заходів на території монастирського господарського двору.

Крім того повідомляємо, що на прохання моніторингової місії ЮНЕСКО історико-містобудівне обґрунтування на реабілітацію Оленінського подвір'я Києво-Печерської Лаври скасовано, будівництво на зазначеній території проводитись не буде.

6. Повторює своє серйозне занепокоєння з приводу існування довготривалих загроз для об'єкту, зокрема, брак належної правової охорони та планувальних механізмів, а також невирішеної проблеми із несанкціонованою забудовою в буферній зоні й в межах візуального оточення об'єкту, а також запланованих

робіт з реконструкції на території об'єкту, які мають згубний вплив на його невід'ємні характерні особливості і можуть негативно вплинути на його ВУЦ;

У 2016 році Міністерством культури України підготовлено проект закону «Про внесення змін до Закону України «Про охорону культурної спадщини»» та проект змін до інших національних законодавчих актів в частинах, що стосуються питань збереження національної історико-культурної спадщини, в тому числі і об'єктів, включених до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

На виконання Указу Президента України від 25.02.2008 № 157/2008 “Про невідкладні заходи щодо розвитку міста Києва” та рішення Київської міської ради від 23.12.99 р. № 171/673 "Про організацію робіт з розробки Генерального плану м. Києва на новий розрахунковий період" завершуються роботи з розроблення нового Генерального плану розвитку міста Києва, який буде безстроковим.

Задля збереження домінуючої ролі архітектурних ансамблів собору Святої Софії та Києво-Печерської Лаври, їх історичного середовища при коригуванні Генерального плану міста Києва проведено коригування історико- архітектурного опорного плану м.Києва в рамках якого виконані такі:

- наукові дослідження з вивчення, аналізу та класифікації нерухомих об'єктів культурної спадщини за типами;
- аналіз художніх особливостей культурної спадщини з визначенням збереженості традиційного характеру середовища, його ролі в архітектурно-просторовій композиції та ландшафті міста;
- аналіз видового розкриття ансамблів з характерних точок їх сприйняття.

Охоронна (буферна) зона ансамблю споруд Києво-Печерської Лаври площею 107,744 га затверджена наказом Міністерства культури України від 29.11.2016 № 1118 «Про затвердження науково-проектної документації щодо визначення меж та режимів використання території охоронної (буферної) зони архітектурного ансамблю Києво-Печерської лаври». Зазначеною документацією визначено межі охоронної (буферної) зони та режими її використання.

Режими використання охоронної (буферної) зони повинні враховуватись при підготовці вихідно-дозвільної документації на нове будівництво та реконструкцію об'єктів.

Охоронна (буферна) зона ансамблю споруд Софійського собору та охоронна (буферна) зона ансамблю Києво-Печерської лаври поєднані територією пам'ятки ландшафту місцевого значення “Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра” (наказ Міністерства культури і туризму № 58/0/0/16-10 від 03.02.2010 р.) Наразі підготовлена вся документація для внесення цієї пам'ятки до реєстру пам'яток національного значення. Відповідно до ст. 150 та 151 Земельного кодексу України ця територія відноситься до особливо цінних земель, на її поширюються особливі умови використання. Згідно з ЗУ «Про охорону культурної спадщини», наказу Міністерства культури і туризму України від 03.02.2010 № 58/0/16-10, режим використання цієї території передбачає заборону нового будівництва, збереження розпланування, пам'яток та об'єктів культурної спадщини, елементів історичного

упорядження, забезпечення сприятливого гідрологічного режиму, пожежної безпеки, захисту від динамічних навантажень тощо.

Межі та режими охоронних (буферних) зон включаються до містобудівної та землевпорядної документації м.Києва.

Задля унеможливлення будівництва та відведення земельних ділянок для містобудівних потреб без чітко визначених умов та обмежень, Київська міська рада прийняла рішення від 22.01.15 №24/889 «Про введення тимчасової заборони (мораторію) на будівництво та продаж земельних ділянок у межах охоронних (буферних) зон міста Києва», яке діє до затвердження скоригованого Генерального плану міста Києва та плану зонування центральної частини м. Києва.

Крім того, інформуємо, що на території Києво-Печерської лаври, що є складовою об'єкта всесвітньої спадщини «Київ: Собор Святої Софії з прилеглими монастирськими спорудами, Києво-Печерська Лавра» на сьогодні не заплановані роботи з реконструкції, які можуть мати згубний вплив на його невід'ємні характерні особливості і можуть негативно вплинути на його ВУЦ.

7. Також відзначає зусилля держави-сторони у розробленні Плану управління й просить завершити його розроблення за допомогою Центру всесвітньої спадщини і дорадчих органів, а також подати остаточну версію Плану управління до **1 грудня 2016 року**;

Інформуємо, що оновлена версія Плану управління доопрацьована відповідно до рекомендацій Технічної оцінки ІКОМОС та передана до Центру всесвітньої спадщини у встановлений термін.

8. Також звертається з проханням до держави-сторони запросити спільну реактивну моніторингову місію Центру всесвітньої спадщини/ІКОМОС з метою оцінки актуального стану об'єкту, обговорення усіх гострих питань стосовно охорони історичного міського ландшафту міста Києва, включаючи посилення системи управління, надання допомоги у завершенні Плану управління з урахуванням рішень КВС й відповідно до Конвенції про охорону всесвітньої спадщини;

Відповідно до попередніх домовленостей, приїзд реактивної моніторингової місії Центру всесвітньої спадщини/ІКОМОС з метою оцінки актуального стану об'єкту, очікується навесні 2017 року.

9. Крім того, просить державу-сторону надати до Центру всесвітньої спадщини до **1 лютого 2017 року** оновлений звіт про стан збереження об'єкту й виконання вищезазначених рекомендацій для його розгляду Центром всесвітньої спадщини на 41-й сесії у 2017 році з наміром обговорення, у випадку підтвердження існування реальної чи потенційної загрози визначній універсальній цінності, можливе включення об'єкту до Списку всесвітньої спадщини під загрозою.

III. Інші актуальні питання щодо збереження, які можуть, на думку країни-учасниці, впливати на визначну універсальну цінність об'єкта

На території об'єкта всесвітньої спадщини «Київ: Собор Святої Софії з прилеглими монастирськими спорудами, Києво-Печерська лавра» не проводилися роботи, які можуть впливати на визначну універсальну цінність об'єкта.

Разом з тим, з метою збереження нерухомої культурної спадщини на територіях Національного заповідника «Софія Київська» та Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника було проведено ряд ремонтних та ремонтно-реставраційних робіт.

Територія ансамблю Софійського собору (пам'ятки архітектури XI ст.)

Проведені роботи по поточному ремонту та реставрації фасадів Будинку Митрополита та Корпусу № 2, також виконаний поточний ремонт покрівлі Будинку Митрополита та Пристінних келій.

Мури (пам'ятка архітектури XVIII ст.)

Виконання робіт:

Тривають роботи згідно затвердженого проекту «Ремонтно-реставраційні роботи по мурах Національного заповідника «Софія Київська» по вул. Володимирська, 24 у Шевченківському районі міста Києва». В повному обсязі проведені роботи на ділянках мурів з боку вулиці Стрілецької та Георгієвського провулку (від Брами Заборовського до вулиці Стрілецької).

Стан до початку робіт

Стан після проведення робіт.
Мури з боку вулиці Стрілецької

Архітектурний ансамбль Києво-Печерської Лаври

Впродовж 2016 року на об'єктах Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника проведені натурні роботи:

- 1. Першочергові реставраційні та укріплювальні роботи монументального живопису в інтер'єрі пам'ятки архітектури «Церква над економічною брамою».**

Монументальний живопис, виконаний у 1905-1906 рр. в техніці олійного розпису, потребував виконання невідкладних консерваційно-

реставраційних робіт. Відповідно до затвердженої у встановленому порядку технології їх виконання у 2016 році проведено укріплення та реставрацію частини живопису на ділянці площею бл. 20 м², а саме:

- видалення профілактичної заклейки з поверхні живопису та відновлення зв'язку між живописом, ґрунтом та основою.
- розшивка та шпарування конструктивної тріщини на склепінні галереї.
- підведення реставраційної шпаклівки в місцях втрат живопису та тиньку.
- видалення ущільненого поверхневого забруднення.
- живописне відновлення в тон авторського монументального живопису.
- покриття захисним шаром лаку.

До реставрації

Після реставрації

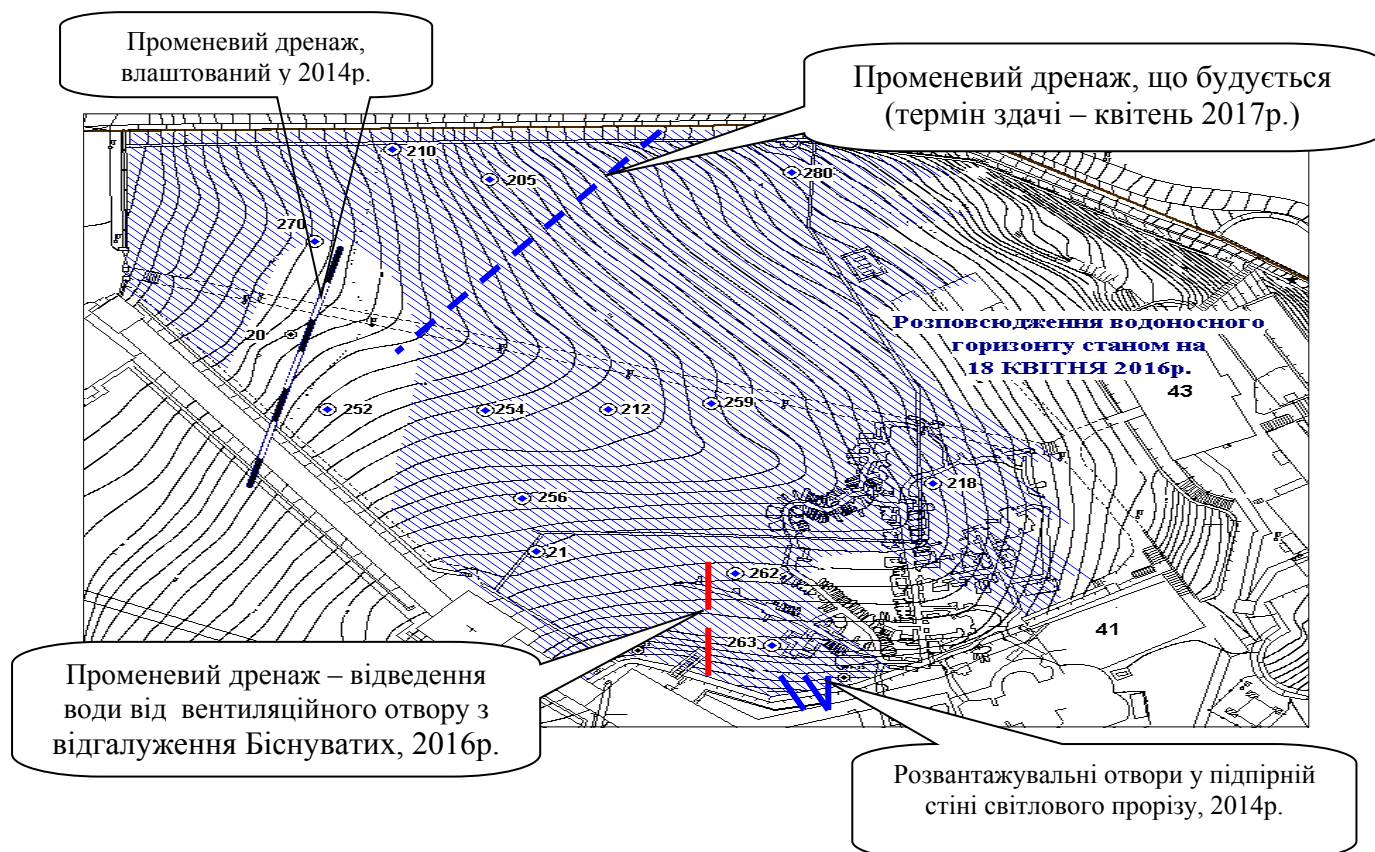
2. Здійснення заходів з водовідведення в районі ділянки над Ближніми печерами (т. зв «відгалуження Біснுவатих»).

Постійною загрозою збереженню Ближніх печер є розповсюдження водоносного горизонту після тривалих рясних опадів або внаслідок швидкого танення великої кількості снігу майже по всій території Ближньопечерного саду.

Особливо потерпала від надмірного перезволоження ділянка Ближніх печер т. зв «відгалуження Біснуватих». Влітку 2016 року були проведені роботи з відведення ґрунтового потоку від території над «відгалуженням Біснуватих». З метою уточнення шляхів розповсюдження водоносного горизонту та надходження ґрунтової води були виконані інженерно-геологічні дослідження. На підставі даних вишукувань влаштовано однопроменевий дренаж, водовідведення з якого відбувається в існуючу зливоприймальну

мережу. Здійснення зазначених заходів дозволить забезпечити збереження належного технічного стану «відгалуження Біснுவатих», яке є складовою частиною комплексу Ближніх печер.

Наразі проводиться будівництво II черги променевого дренажу, метою якого є відведення ґрунтового потоку від аварійних давньоруських ділянок печер (т.зв. Відгалужень Нестора та Меркурія). Вже виконано інженерно-геологічні вишукування, розпочались роботи з влаштування дренажу. Роботи плануються завершити у квітні 2017 року.

3. Благоустрій території, що прилягає до Оборонного муру навколо Ближніх та Дальніх печер, з влаштуванням системи поверхового водовідведення.

Ділянка № 3 Оборонної стіни навколо Ближніх та Дальніх печер знаходиться на верхніх відмітках брівки Печерського плато, частково відіграє роль підпірної стіни. Пам'ятка потребувала проведення робіт з опорядження прилеглої території.

На початку листопада 2016 року виконано комплекс заходів, спрямованих на збереження Оборонної стіни навколо Дальніх та Ближніх печер, а саме: ремонт прилеглого замощення, системи поверхневого водовідведення вздовж західного фасаду стіни, ін'єктування наскрізних тріщин та закріплення лицьового цегляного мурування, благоустрій прилеглої території.

До проведення робіт

Після виконання робіт

4. Поточні ремонтні роботи на фасадах 11 пам'яток культурної спадщини Заповідника.
5. Щодо участі у конкурсах на отримання міжнародної грантової допомоги на реставрацію пам'яток НКПІКЗ.

З метою залучення позабюджетного фінансування на збереження пам'яток архітектури, враховуючи, що на значну частину об'єктів культурної спадщини розроблена, погоджена та затверджена у встановленому порядку науково-проектна документація, у 2016 році підготовлено пакети необхідних документів для отримання грантової підтримки від Посольського фонду США збереження культурної спадщини (AFSP) та Фонду всесвітньої спадщини ЮНЕСКО на реставрацію Троїцької надбрамної церкви (XII ст., XVIII ст.), а також від Посольського фонду США збереження культурної спадщини (AFSP) для проведення реставраційно-консерваційних робіт та пристосування пам'ятки архітектури «Церква Спаса на Берестові» (XI ст., XVIII ст.).

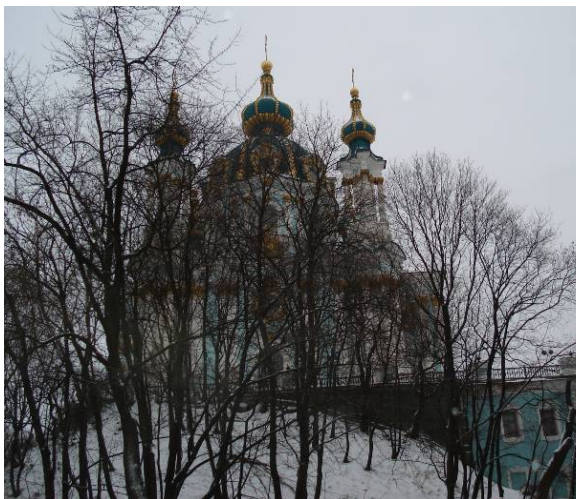
6. Щодо регуляції вологісного режиму будівельних конструкцій церкви Спаса на Берестові.

На початку вересня 2015 року в інтер'єрі церкви Спаса на Берестові було встановлено електронний прилад «Solumi – K 2000» італійської компанії «Solumi per Umidita'srl» для висушування її стін від наслідків систематичного перезволоження. Прилад генерує магнітні імпульси в радіусі 14 м, які перешкоджають надходженню вологи з ґрунту в стіни пам'ятки, внаслідок чого стіни повинні почати висихати, орієнтовно, через 4-5 місяців. Експертними спеціалістами від компанії, що надала обладнання, проводяться контрольні заміри вологості стін та аналіз відкладів солей всього терміну використання обладнання, надаються рекомендації щодо виявлення та усунення чинників перезволоження стін пам'ятки.

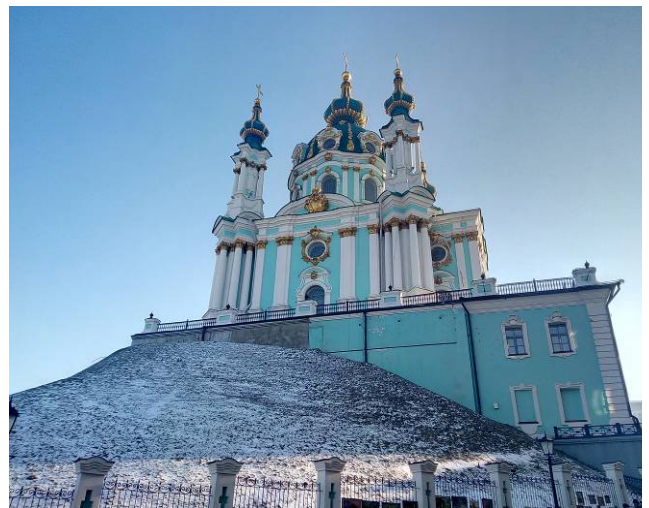
Контроль за використанням даного приладу проводиться співробітниками Заповідника та передбачає комплексний науковий підхід, який включає в себе: візуальні спостереження за змінами в несучих конструкціях пам'ятки, аналіз розповсюдження та складу солевих відкладів на поверхнях площин стін, контрольні заміри рівня вологості в них, повітря зовні та в інтер'єрі церкви, аналіз стану водовідведення та стану гідроізоляційного захисту склепінь, стін і підлоги для встановлення основних чинників замокання стін пам'ятки та розроблення найбільш ефективних засобів для її збереження.

IV. Відповідно до параграфу 172 Оперативних настанов опишіть масштабні реставраційні проекти, зміни та/або нові будівельні проекти, які можуть бути реалізовані на території об'єкту, буферної зони або в інших зонах, де такі містобудівні перетворення можуть вплинути на визначну універсальну цінність об'єкту, включаючи його автентичність та цілісність.

1. Національний заповідник «Софія Київська» інформує про проведення комплексу ремонтно-реставраційних робіт на Андріївській церкві (пам'ятка архітектури XVIII ст.), яка розташована в буферній зоні об'єкта всесвітньої спадщини «Київ: Собор Святої Софії з прилеглими монастирськими спорудами та Києво-Печерська Лавра» і знаходиться в Tentative List. Зазначені роботи не вплинули на визначну універсальну цінність об'єкта.

Вигляд Андріївської церкви до початку проведення ремонтно-реставраційних робіт

Вигляд Андріївської церкви станом на січень 2017 р.

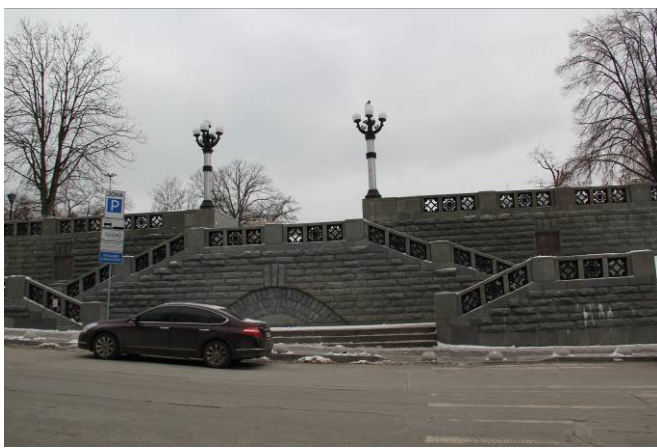
Андріївська церква (пам'ятка архітектури XVIII ст.)

Виконання робіт:

- завершено архітектурно-декоративне освітлення;
- влаштовано трасу зовнішнього електропостачання Андріївської церкви;

- знаходяться на завершальній стадії роботи з підсипки схилу ґрунтом до проектних відміток та укладання дерну на пагорбі;
- завершені ремонтно-реставраційні роботи на фасадах церкви;
- завершені ремонтно-реставраційні роботи центральних металевих сходів;
- тривають роботи з влаштування входу в підпапертне приміщення та відновлення фрагменту огорожі території з влаштуванням хвіртки;
- в поточному році заплановано реставраційні роботи в інтер'єрі церкви.

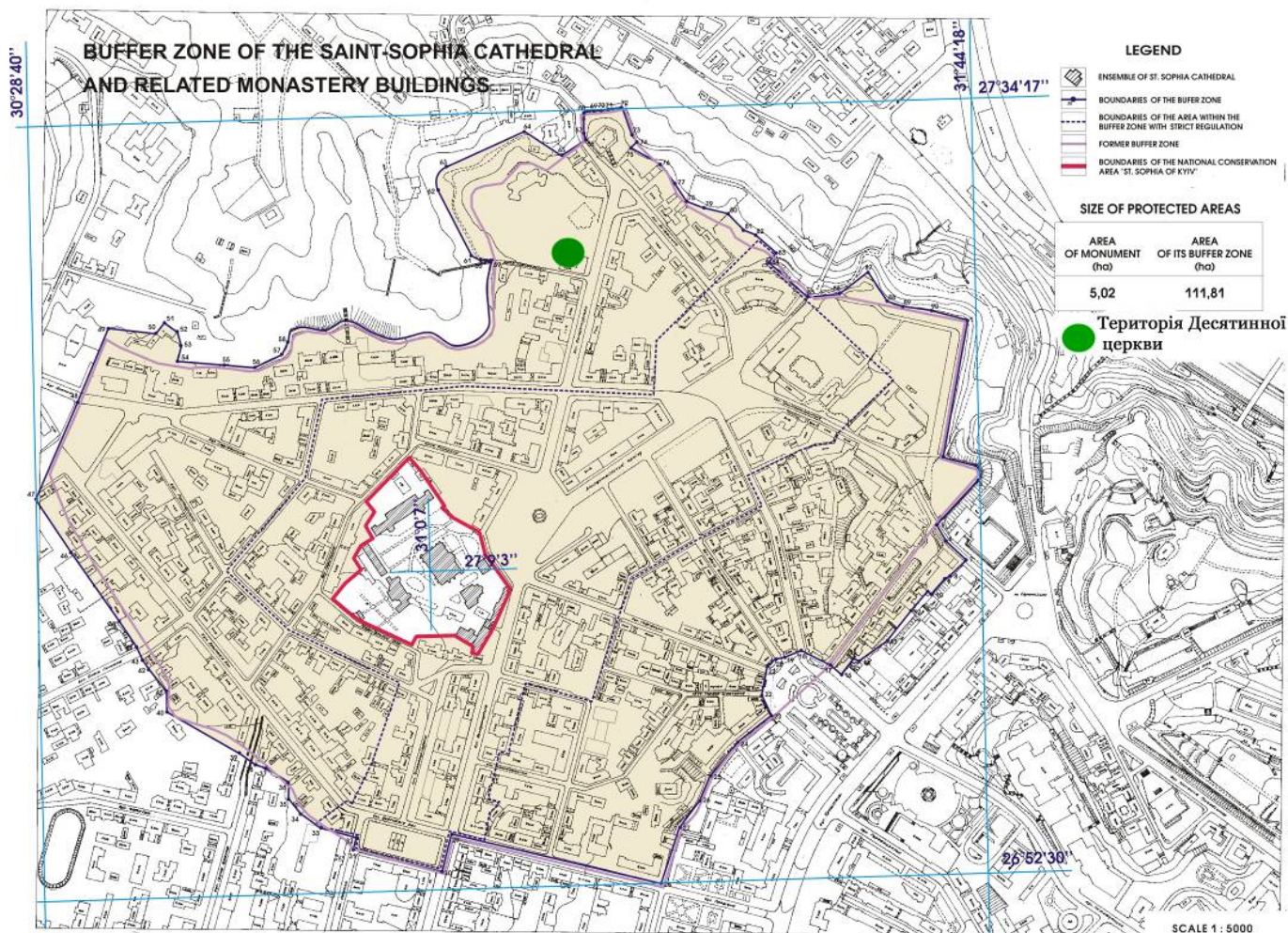
Додатково повідомляємо про проведення Громадською організацією «Андріївсько-Пейзажна ініціатива» благоустрою прилеглої території до трасування фундаментів Десятинної церкви (X ст.).

Сходи до території Десятинної церкви

Трасування фундаментів Десятинної церкви

Буферна зона Ансамблю споруд Софії Київської з позначенням території Десятинної церкви

2. Щодо реконструкції магістральної системи водовідвідної мережі на території архітектурного ансамблю Києво-Печерської Лаври (територія Нижньої Лаври).

Протягом останніх років вкрай негативний вплив на зміну природних умов ґрунтів та, як наслідок, на стан будівель і споруд Нижньої Лаври та Гостинного двору, що мають статус пам'яток культурної спадщини, спричиняє незадовільний стан системи магістральних інженерних водонесних комунікацій, які проходить транзитом по території Нижньої Лаври та належать до комунальної власності міста Києва.

Внаслідок перевантаженості вказаної системи водовідведення неодноразово виникали ситуації, коли під час рясних злив потоки води з прилеглих міських територій з гідродинамічним тиском розтікались по території Гостинного двору та Нижньої Лаври, стікаючи по схилах та розмиваючи ґрунт. Від затоплення поверхневими водами постійно потерпають Ближні та Дальні печери, а також численні наземні будівлі згаданих Гостинного двору та Нижньої Лаври.

Зважаючи на постійну загрозу руйнації унікальних пам'яток світового значення та з метою збереження архітектурного ансамблю Києво-Печерської Лаври, Київська міська державна адміністрація у 2017 році планує здійснити заходи щодо винесення міської магістральної водовідвідної мережі за межі території Заповідника.

V. Публічний доступ до звіту про стан збереження

(Примітка: цей звіт буде завантажено для публічного доступу в інформаційну систему Центру всесвітньої спадщини (<http://whc.unesco.org/en/soc>). Якщо країна-учасниця має заперечення проти того, щоб звіт був розміщений повністю, для публічного доступу буде відкрита лише одна сторінка резюме).

VI. Підпис відповідального органа